

Nytorv 11-13

Snarens Kvarter, Sokkelund Herred, Københavns Sogn,
Københavns Kommune

KBM 3949. Kuas j.nr.2010-7.24.02/KBM-0025

Københavns Museum
Vesterbrogade 59
1620 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
Fax: +45 33 25 07 72
E-mail: sekr@bymuseum.dk
www.copenhagen.dk

© Københavns Museum 2011

Indhold

Resumé	5
1 Introduktion.....	7
2 Kulturhistorisk baggrund og topografi	8
2.1 Kulturhistorisk baggrund.....	8
2.2 Topografi.....	8
3 Arkæologisk baggrund	11
4 Kulturhistorisk potentiale og mål	13
5 Metode.....	14
5.1 Udgravnings- og dokumentationsmetode.....	14
5.2 Fundbehandling og registreringsparametre	15
5.3 Prøvetagningsmetode	15
6 Resultater	16
6.1 Levn og bevaringsgrad.....	16
6.2 Fundmaterialet.....	18
6.3 Naturvidenskabelige analyser/miljø.....	18
7 Kulturhistorisk tolkning	21
7.1 Fase 1: tidlige aktiviteter.....	21
7.2 Fase 2: vandforsyning og bygning, 1600-tallet og fremefter	21
7.3 Fase 3: bygning, 1700-tallet og fremefter.....	21
8 Vurdering.....	22
8.1 Bevaringsforhold.....	22
8.2 Naturvidenskabelige analyser	22
8.3 Kulturhistorie.....	22
9 Referencer.....	23
9.1 Litteratur.....	23
9.2 Arkæologiske rapporter og arkivmateriale.....	23
9.3 Københavns Museums strategiske dokumenter	23
9.4 Internet referencer	23
9.5 Forkortelser	24
10 Administrative data	25
11 Appendix.....	26
11.1 Figurliste.....	26
11.2 Tabelliste	26
11.3 IntraSiS registration parameters	26
11.4 Consultant reports.....	26

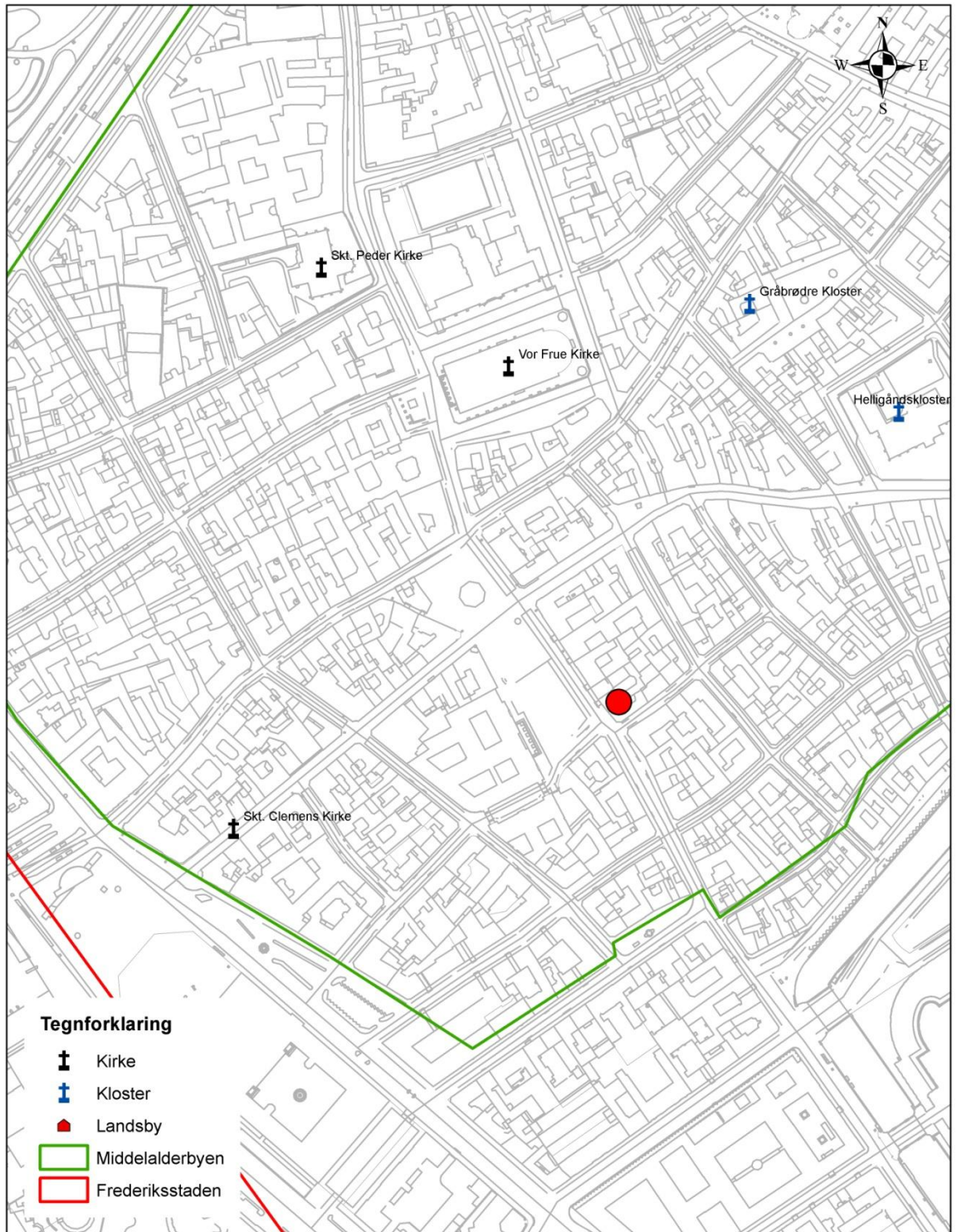

Fig. 1. Udgravningens placering markeret med rød cirkel.

Resumé

I forbindelse med refundering af ejendommen Nytorv 11-13 udgravedes et område dækkende i alt 162 m³ på matriklen. Københavns Museum førte arkæologisk tilsyn med gravearbejdet, hvilket resulterede i registrering af murværk fra middelalder frem til 1700-tallet, efterreformatoriske vandrør og pumpebrønd samt formodede middelalderlige kulturlag.

Periods: Middelalder-1700-tallet.

Features: Murværk, vandrør, brønd, kulturlag.

Keywords: Vandforsyning.

Due to the refoundation at Nytorv 11-13 an area at 162³ was dug. The Museum of Copenhagen carried out a watching brief, resulting in the registration of brickwork from the medieval periods to the 18th Century, 17th Century waterpipes and well as well as putative medieval culturlayer.

Periods: Medieval-18th Century

Features: Brickwork, waterpipes, well, culturelayer.

Keywords: Watersupply.

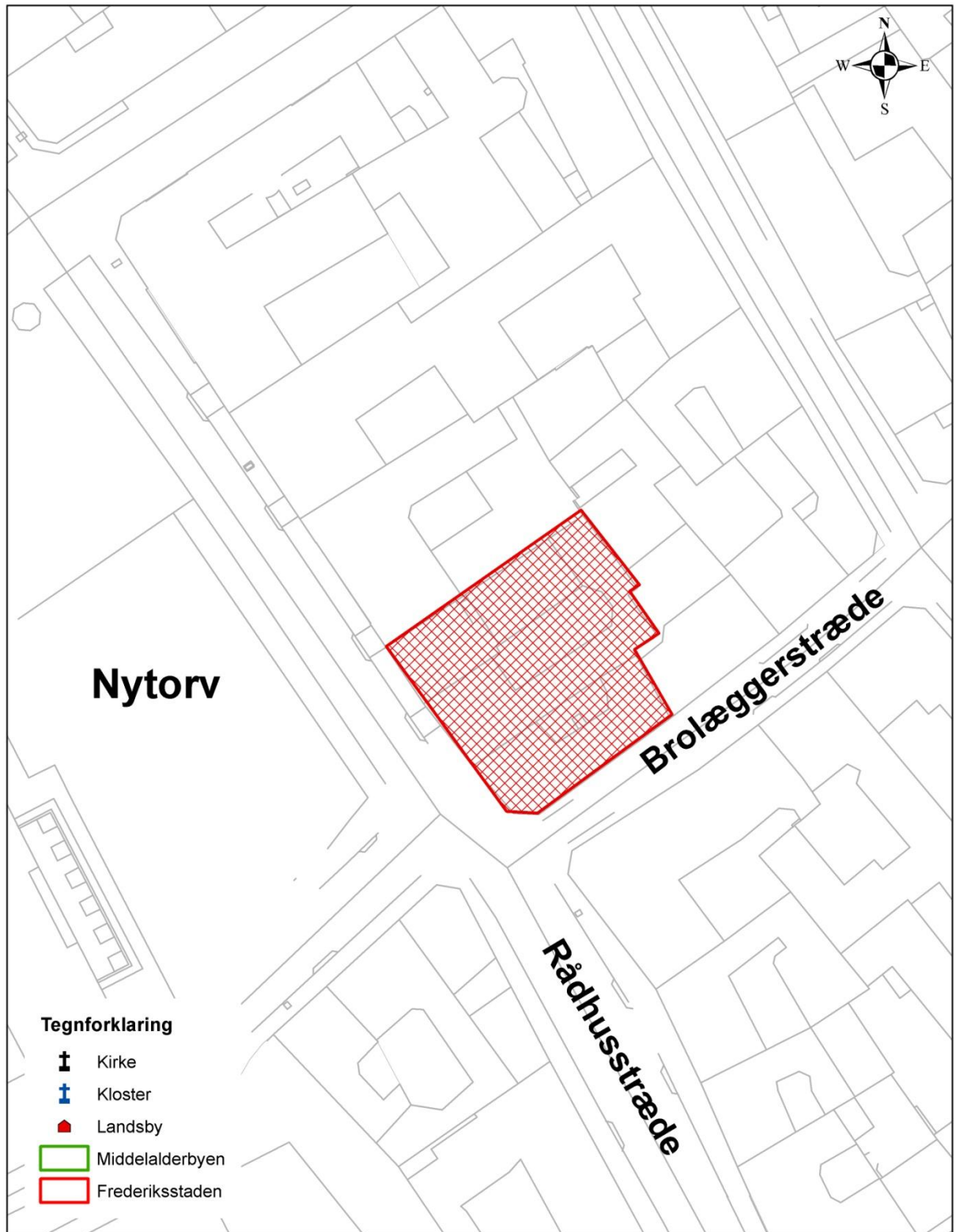

Fig. 2. Den berørte matrikel markeret med skravet rød.

1 Introduktion

I forbindelse med refunderingen af store dele af det stående murværk i ejendommen Nytorv 11-13 udgravedes en række huller og grøfter langs og under det eksisterende fundament i, hvad der i følge bygherres planer ville dække, en samlet længde af ca.80 m i en dybde af 1,2-1,5 m og en bredde o.1,5 m, hvorved der i alt berørtes omkring 162 m³ jord ved arbejdet. Udover funderingsarbejdet blev det eksisterende gårdareal udgravet til kælder.

Bygherre var Scientology Kirken Danmark, og entreprenørarbejdet udførtes af Dannebrog A/S. Københavns Museum varetog det arkæologiske tilsyn ved arkæolog Stine Wozniak samt Claes Hadevik og Rikke Simonsen periodevist fra d.14 januar 2011 til d.22 september 2011.

2 Kulturhistorisk baggrund og topografi

2.1 Kulturhistorisk baggrund

Gammeltorv kendes fra de skriftlige kilder fra 1200-årene og dækkede formentlig arealet, som udgør Gammeltorv og Nytorv i dag. Torvet er placeret umiddelbart øst for den lille, voldomkransede ældste del af byen kaldet Clemensstaden. Torvet har efter al sandsynlighed udgjort et stort sammenhængende torv omkranset af små boder. Efter anlæggelsen af Københavns 3. rådhus i 1479 på Gammeltorv, deltes pladsen i to. Rådhuset facade vendte ud mod Gammeltorv, og bagved, på nuværende Nytorv, lå "Byens Avlsgård" eller "Rådhushaven", hvor bl.a. byens avlstyre var opstaldet. Herudover lå der en række mindre bygninger, hvor personer med tilknytning til bystyret boede. Med flytningen af rådhuset dannedes et vejforløb på østsiden af nuværende Nytorv, der fra Brolæggerstræde til Gammeltorv blev kaldt Rådhusstræde, mens det videre forløb sydpå hed Vandmøllestræde, idet dens forløb førte ned til byens gamle vandmølle¹. Pladsen bag rådhuset fik først funktion som egentligt torv efter 1606, da byen opkøbte boderne og efterhånden nedrev dem. "Det nye Torge" stod færdigt i 1660².

Rådhuset forblev centralt placeret mellem torvene og rantes af branden i 1728. Det blev genopført samme sted, hvor det forblev, indtil det nedbrændte under branden i 1795³. Herefter flyttedes det i 1815 til det nuværende Københavns Byret på Nytorv, hvor det fungerede som rådhus indtil 1903. Det nuværende, og Københavns 6., rådhus indviedes i 1905.

2.1.1 Nytorv 11-13

Forhuset Nytorv 11 blev opført i 1798, mens Nytorv 13/Brolæggerstræde 16 påbegyndtes året før. Matriklerne blev ramt af begge de københavnske brande i henholdsvis 1728 og 1795.

Den tidligste omtale af bebyggelse på matriklen er fra 1530, men først i 1735, 7 år efter Københavns første store brand, beskrives den mere indgående. Her anmodede ejeren af ejendommen nr.85, svarende til Nytorv 11, om en vurdering af ejendommen. Heri beskrives bygningen mod torvet som værende 6 fag lang og 2 etager høj med 4-fags kvist over og med fri væg til begge sider. I gården stod en bygning på 17 fag ligeledes 2 etager høj og med 2 kviste på 3 fag. Der var grundmuret kælder under hele bygningen, hvori der fandtes en stue med gulv af sten. Derudover indeholdt bebyggelsen vindovne, panelklædte stuer, hestestald etc. samt: "Et maadeligt Gaardsrum broelagt, hvorpaa staar det ferske pompe Vand med opstander og Jerne Pompe Redskab brugelig..."

I året 1800, 5 år efter den anden store brand i byen, blev ejendommens brolagte gård igen nævnt rummende "...et Dobbelt Locum med Muuret Kister under, saa og en Portion Fersk Pompe Vand med Opstander og Jern Pompe Redskab."

I 1886 var der indlagt vand og gas, men der stod fortsat en "vandopstander" i gården..

I 1882 var hjørnejendommen opført og indrettet med butikker. Alle ejendommens køkkener havde på daværende tidspunkt indlagt vand, og der var ligeledes indlagt gas, mens vandopstanderen fortsat var at finde i den brolagte gård.

Hvornår bemeldte vandopstander nedlægges er uvist, men den kan i de skriftlige kilder således spores frem til 1882.

2.2 Topografi

Nytorv 11-13 er en del af den vestligste karré i Snarens Kvarter, grænsende op til Vester Kvarter. Den berørte matrikel var beliggende umiddelbart øst for den del af byen, kaldet Clemensstaden, hvor nogle af de tidligste spor af kontinuerlig aktivitet i København er

¹ Fabricius 2006:45f

² Ramsing 1945:12

³ Bramsen 1988:432ff.

registreret, og hvorfra byen ekspanderede vestpå i løbet af 1200 årene. Nyere tids arkæologiske undersøgelser har dog justeret teorien og påvist, at der er samtidige aktiviteter andre steder indenfor voldene med tyngdepunkter omkring Kgs. Nytorv i den modsatte ende af byen og Rådhuspladsen.

Den berørte matrikel lå i middelalderen væsentligt tættere på strandlinien end i dag. Makrofossilanalyser fra Kompagnistræde lige øst for Rådhusstræde har påvist kulturlag på stedet liggende i og over et salt- eller brakvandsmiljø. Lagene er efter al sandsynlighed en del af en bevidst opfyldning på stedet, idet de er påfyldt på planker, der har skullet skabe en stabil grund for byggemodningen. Dendrokronologiske analyser daterede plankerne til årene 1225-1230, og strandlinien har således nået helt op til nærværende matrikel i begyndelsen af 1200-tallet.⁴ Ligeledes er der registreret strand fra tiden før 1200 på Højbro Plads, og det samlede billede vidner om en strandlinie, der i det tidlige 1200-tal var beliggende fra nuværende Løngangsstræde til omtrent midt på nuværende Højbro Plads.⁵

⁴ Skaarup 1998:80

⁵ Skaarup 1998:81

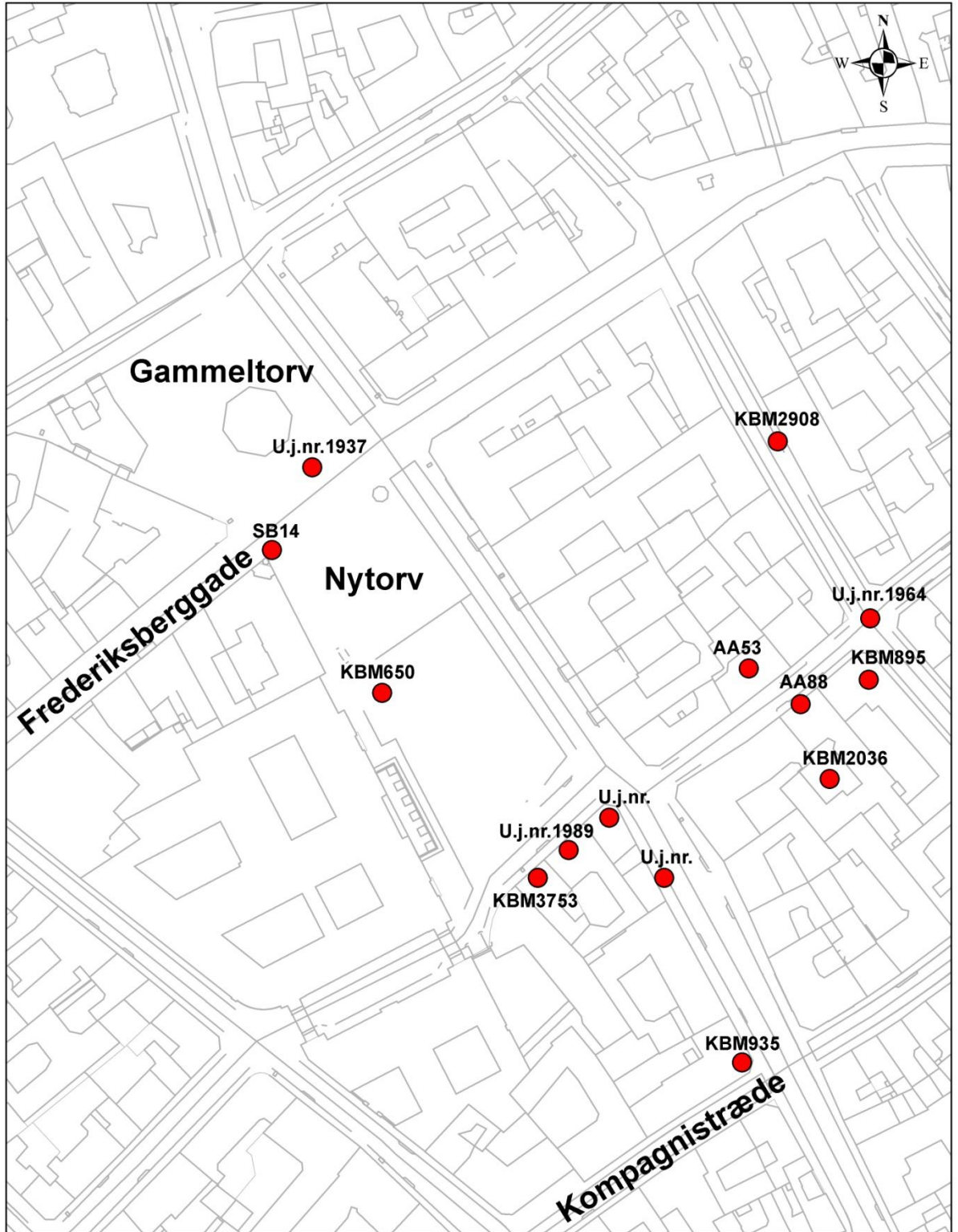

Fig. 3. Tidligere arkæologiske iagttagelser i området.

3 Arkæologisk baggrund

KBM Nr.	Kulturlagsdybde (m)	Moderne forstyrrelser dybde (m)	Undergrunds niveau (meter over havniveau)	Konstruktionstyper
U.j.nr.1937				Bygningsstrukturer, brandspor.
KBM650(AA4)				Fundament
U.j.nr.1989				Kulturlag, bebyggelse fra middelalderen
SB14				Boplads fra ældre stenalder
AA53				Murværk fra nyere tid
AA88				Kulturlag præ 1750
KBM3753				Trævandrør
KBM895				Trævandedninger
KBM2036				Kulturlag fra middelalderen
U.j.nr.1964				Brønd
U.j.nr. Rådhusstræde 2-2a				Træstrukturer, keramik fra 13. årh.
U.j.nr. Rådhusstræde 2-6				Bygningsstrukturer fra middelalder-renæssance
KBM2908				Middelalderlige kulturlag, efterreformatorisk bygning.
KBM935				Strandlinien i 1200-årene.

Tabel 1. Tidligere arkæologiske iagttagelser i området.

I umiddelbar nærhed af Nytorv 11-13 er der gennem årene gjort flere interessante arkæologiske iagttagelser.

I 1937 omlagdes Nytorv og Gammel Torv, hvorunder dele af Københavns 4. Rådhus fremkom samt spor efter branden i 1795. Genstandsmaterialet vidnede om Rådhusbygningens forskelligartede funktioner, idet der indsamledes tusindvis af glasskår fra rådhusets vinkælder (U.j.nr.1937). Da der på Nytorv under 2. Verdenskrig skulle udgraves til dækningsgrave blev fundamentet til Byens Kag fra 1736, hvor afstraffelser for mindre forbydelser i form af piskning etc. fandt sted, fundet og arkæologisk registreret (KBM650).

På hjørnet af Nytorv og Frederiksberggade indikerer fund af flint fra ældre stenalder, at der i umiddelbar nærhed formentlig har ligget en stenalderboplads (SB14). Fundet er dog enkeltstående og udgør ikke en del af Københavns udvikling som by, der først kontinuerligt kan påvises fra omkring middelalderens begyndelse.

Kulturlag er iagttaget flere steder i området. På Nytorv 17 fremkom i forbindelse med understøbning af huset kulturlag samt fundamentsten. I mulden omkring sidstnævnte fremkom et enkelt keramikskår fra o. år 1300 (U.j.nr.1989). På den anden side af Rådhusstræde i Brolæggerstræde 11 blev der i gården iagttaget middelalderlige kulturlag o. 2 m under nuværende fundament (KBM2036). I porten til samme ejendom fremkom ligeledes kulturlag, der dog ikke kunne dateres nærmere end tiden før 1750 (AA88). Nord herfor i Knabrostræde registreredes i forbindelse med udgravning til fjernvarme flere steder middelalderlige kulturlag (KBM2908). I Rådhusstræde mellem nr.2 og 6 blev der under nedlægning af kloakrør midt i gaden iagttaget murforløb formentlig fra middelalderen eller renæssancen (U.j.nr.), mens der på matriklen Rådhusstræde 2-2a fremkom træværk samt keramik fra 1200-årene (U.j.nr.).

Flere steder i området er der iagttaget trævandrør, bl.a. på Nytorv 19 (KBM3753) samt i Brolæggerstræde 9, hvor 2 trævandrør fremkom o. 2,1 m under nuværende terræn (KBM895). Umiddelbart nord herfor i krydset Brolæggerstræde-Knabrostræde blev der under udgravning til kloakledninger fundet resterne af en samlings- og nedgangsbrønd for pumpevand, hvorudfra der stak pumpevandsledninger i nord-, øst-, og vestlig retning (U.j.nr.1964).

Slutteligt skal nævnes gravningen, hvor makrofossilanalyser i samspil med dateringer på baggrund af dendrokronologiske analyser har påvist 1200-tallets strandlinie i kvarteret løbende nogenlunde ved Kompagnistræde ((KBM935) se endvidere Kap 2.2).

4 Kulturhistorisk potentiale og mål

Matriklens placering umiddelbart øst for den ældste by samt beliggende langs en af de tidlige veje fra havnen til byens torv og gav mulighed for indblik i områdets tidligste benyttelse og kontinuerlige udnyttelse fremefter primært i form af bebyggelse og aktiviteter i forbindelse hermed såsom vejforløb, gårdkompleks, vandforsyning o.lign samt indicier på det levede liv eksempelvis i affaldslag indeholdende ernæringsmæssige levn.

- Vandforsyning
- Matriklens tidlige udnyttelse

5 Metode

5.1 Udgravnings- og dokumentationsmetode

5.1.1 Arkæologisk tilsyn metode

Det arkæologiske arbejde udførtes som periodevist, arkæologisk tilsyn løbende afstemt efter graveintensiviteten på matriklen.

Entreprenørarbejdet udførtes med mindre gravemaskiner samt ved håndkraft, mens det arkæologiske arbejde ved arkæologiske kontekster udførtes med spade og graveske, hvor dette skønnedes sikkerhedsmæssigt forsvarligt.

Udførelsen af det arkæologiske tilsyn på byggepladsen besværliggjordes i betydelig grad af bygherres arbejdsforhold, der må betegnes som sikkerhedsmæssigt problematiske.

Figur 4: Gravning i gården. Foto: Københavns Museum.

Store dele af udgravningsarbejdet bestod af understøttende pilotering af det stående murværk og udførtes i kælderens små og svært tilgængelige rum. Mens gården gravedes mere eller mindre ad én omgang, foregik udgravningerne til piloteringerne i kælderrummene flere steder på een gang. Disse var som oftest ikke forsvarligt afspærret, mens de færdiggravede tracéer blot var overdækket af løstliggende spånplader. Udgravningen i gården var langt mere overskuelig, men tilsvarende sikkerhedsmæssigt usikker.

Det vurderedes relativt tidligt i forløbet fra den ansvarlige arkæologs side, at det ikke var sikkerhedsmæssigt forsvarligt at færdes i tracéerne. Størstedelen af de arkæologiske registreringer er derfor foretaget fra kanten af nedgravningerne, og ikke alle jordarbejder blev fulgt under selve gravearbejdet, men efterfølgende arkæologisk undersøgt. Disse forhold har givetvis haft betydning for de arkæologiske registreringer og resultater.

Det skal dog nævnes, at der hen mod slutningen af anlægsarbejdet rettedes betydeligt op på bygherres sikkerhed på arbejdspladsen, således at der blandt andet blev opsat tydelige flugtvejsskilt og opsat stabile trapper til nedgravningerne.

5.1.2 Dokumentationsmetode

Størstedelen af udgravningen foregik i ejendommens kældre, hvorfor det ikke var muligt at benytte totalstation, der ellers er praksis ved arkæologiske udgravninger ved Københavns Museum. De arkæologiske kontekster er derfor indmålt i forhold til stående bygninger og dokumenteret ved indgående beskrivelse på kontekstark i felten samt fotodokumenteret.

Alle registrerede kontekster og anden dokumentation er overført til IntraSiS, hvor et udvalg af relevante, og for konteksten forklarende, billeder ligeledes er lagt ind.

Entreprenørarbejdet udførtes med gravemaskine samt håndgravning. Ved arkæologiske forekomster blev gravearbejdet stoppet, og de arkæologiske kontekster registreret af arkæologen.

5.1.3 Arkivmateriale

Indeværende rapport samt alle øvrige for sagen relevante dokumenter forefindes i Københavns Museums beretningsarkiv samt i digital form på Museets interne drev. Herudover ligger en note henvisende til sagen i museets topografiske arkiv.

En digital kopi af rapporten er sendt til Kulturstyrelsen, og en fysisk kopi er fremsendt til bygherre.

Al korrespondance på sagen forefindes i museets interne sagsarkiv.

5.2 Fundbehandling og registreringsparametre

Der fremkom ingen fund, der skønnedes at kræve nærmere analyse, hvilket overvejende skyldtes, at de meget få fremkomne fundtyper dateringsmæssigt faldt indenfor en bred dateringsramme. Hvor disse fremkom, noteredes det i stedet på kontekstarkene.

5.3 Prøvetagningsmetode

De enkelte prøver blev (som tilfældet med de arkæologiske kontekster) indmålt i forhold til stående bygninger og registreret og beskrevet manuelt i felten.

6 Resultater

Som beskrevet i introduktionen blev entreprenørens udgravning i forbindelse med piloteringen af matriklen udført under forholdsvist risikable forhold, og det var i flere perioder ikke forsvarligt at opholde sig på matriklen. Som følge heraf er det sparsomt med oplysninger fra de nedgravninger, der blev foretaget inde i bygningens kældre.

Hertil skal det dog nævnes, at Mette Marie Hald fra Nationalmuseets Plantemakrofossil Laboratorie (NNU), var ude på matriklen og undersøge lagene under stående murværk, der havde karakter af ét sammenhængende kulturlag, der ikke umiddelbart indeholdt lagdelinger endstige var i nærheden af undergrunden, hvorfor det besluttedes ikke at udtage prøver herfra.

Der fremkom flere arkæologiske kontekster i kældrene, der alle blev registreret.

Herudover fremkom en del kampesten spredt ud over matriklen uden nogen egentlig struktur, og de blev på denne baggrund ikke registreret.

6.1 Levn og bevaringsgrad

Figur 5: Munkesten i det stående murværk. Foto: Københavns Museum

Udgravningen foregik i gården og kældrene til Nytorv 11-13 omfattende udgravningen af i alt godt 162m³ jord. Herunder fremkom flere arkæologiske kontekster, således at der i alt registreredes 6 jordlag, 4 teglstrukturer og 5 træstrukturer.

Laget, der dækkede størstedelen af matriklen, indeholdt en del dyreknogeter men var derudover fundfattigt. De få fund, der fremkom, var, udover teglfragmenter, alle alment rødgoods med bred dateringsramme. Ligeledes kunne der ikke iagttages lagdeling i det massive kulturlag, dog blev der ved piloteringsgrøfterne ikke iagttaget undergrund, hvorfor eventuelle ældste lag ikke blev afdækket.

De stående bygninger havde flere steder munkestensmurværk fra syldstenene og vekslende et par meter opefter. Den stående bebyggelse må dermed anses for værende senmiddelalderlig-renæssance, men i henhold til middelalderen er dateringen ikke underbygget af daterbare fund men udelukkende baseret på munkestensmurværk.

Træstrukturene var udelukkende repræsenteret af trævandrør og en pumpebrønd og var flere steder gennemgravet ved nyere tids jordarbejder.

6.1.1 Træstrukturer

Figur 6: Pumpebrønden (gruppe 12). Foto: Københavns Museum

Der registreredes i alt 5 strukturer af træ heraf 3 vandrør, 1 støttepæl til vandrør samt en plankebygget brønd.

Den plankebyggede brønd (gruppe 12) var placeret i ejendommens nuværende gård. Brønden var kvadratisk og målte 1,3 x 1,3m og var nedbrudt til 1,2 m over gravningens bundniveau. Centralt i brønden stod et lodretstående trævandør ligeledes til 1,2 m over bundniveau.

På Nytorv registreredes et enkelt trævandør (A100) løbende i nord-østlig retning fra pumpebrønden. Vandøret understøttedes af pæle formentlig omtrent for hver 1 meter skiftevis øst og vest for røret. Størstedelen blev gravet op ved gravarbejdet, men en enkelt registreredes in situ (A101). Vandørerne udgjorde med al sandsynlighed en del af samme vandforsyningsnet.

Herudover registreredes et vandør (A507) under hvælvingen i rum A i nord-østlig retning omtrent 9 m fra Nytorv og ca. 9 m fra Brolæggerstræde inde på matriklen. Vandøret var beliggende 1,17m under kældergulvets niveau. Et tilsvarende vandør blev iagttaget af gravemandskabet i lige linie omtrent 8m sydvest herfor under den stående ydermur ud til Nytorv.

6.1.2 Sten/teglstrukturer

Gennemgående var der flere steder på matriklen munkestensmur i det stående murværk, der således med stor sandsynlighed repræsenterer en del af, om ikke den oprindelige, så middelalderlig bebyggelse på matriklen. Hvor der blev afdækket syldsten, understøtter disse tesen, eftersom syldstenene respekterede de nuværende mure. Ligeledes blev der ikke iagttaget murforløb beliggende udenfor det nuværende stående murværk. Meget tyder således på, at bebyggelsen efter brandene har bibeholdt sit grundrids og er blevet genopbygget på det gamle fundament. Der kan spores flere byggefaser i murværket, men alle med samme udspring. De største forekomster af munkestensmurværk var i de i gården omkransende mure, hvor der flere steder ses rent munkestensmurværk i op til 2,5 m's højde, mens skillevæggene i kældrene som hovedregel var opmuret af 1700-tals tegl fra sylde og opefter.

I rum A i kælderen øst for gården registreredes et formodet 1700-tals murværk med hvælving (A502), der respekterer vandøret (A507), samt et teglgulv af munkestens (A506) iagttaget midt i rummet samt i rummets nordvestlige hjørne. Gulvet har oprindeligt efter al

sandsynlighed været fladedækkende. Det var ikke muligt at erkende hvorvidt, teglgulvet respekterede rummets nuværende afgrænsning, men gulvet respekterede gulvniveauet i forhold til de i profilen siddende syldsten.

Figur 7: Hvælvingen (A502). Foto: Københavns Museum.

6.2 Fundmaterialet

Fundmaterialet var yderst sparsomt, lagene indeholdt overvejende dyrekogler samt keramikfragmenter. Sidstnævnte var almindelige typer primært fra 1700-tallet, og det vurderedes ikke nødvendigt, at hjemtage genstandene til yderligere vurdering.

6.3 Naturvidenskabelige analyser/miljø

Der blev udtaget 2 jordprøver til makrofossilanalyse samt 1 prøve fra trævandrør til dendrokronologisk analyse.

Type	Antal analyser
Dendro	1
Makro	2
Total	3

Tabel2. Naturvidenskabelige analyser.

6.3.1 Dendrokronologisk analyse

Der udtoges en enkelt prøve til dendrokronologisk analyse fra det lodretstående pumprør (prøve ID 100111, sample 3). Prøven analyseredes ved NNU af Charlotte Kure Brandstrup og indeholdt såvel splintved som walddkant med den sidste åring bevaret, hvorved den kunne dateres til at være fældet i efteråret/vinteren 1619-1620.

Figur 8: Pumperøret (A103). Foto: Københavns Museum

6.3.2 Makrofossilanalyser

Der blev udtaget 2 jordprøver til makrofossilanalyse fra jordlag i gården af henholdsvis en nedgravning og et kulturlag direkte på undergrunden, der analyseredes ved NNU af Mette Marie Hald.

Prøven udtaget fra laget liggende direkte på undergrunden (NNU journ.nr.9128, prøve 1) domineredes af ukrudtsplanten hvidmelet gåsefod. Derudover var der i prøveudtaget indslag af andre kulturbundsplanter, der primært er at finde i haver og marker. En enkelt forkullet kerne af byg var eneste indicie på human aktivitet på området.

Prøven udtaget fra nedgravningen i umiddelbar nærhed af prøve 1 (NNU journ.nr.9128, prøve 2) repræsenterede med sit indhold af rester af knogler og planter, herunder hasselnødder og hindbær, med al sandsynlighed et udsmidslag fra en husholdning.

Figur 9: Nedgravningen hvorfra prøve 2 blev udtaget. Foto: Københavns Museum

7 Kulturhistorisk tolkning

Det fremkomne arkæologiske materiale gav, bortset fra den dendrokronologiske prøve, overvejende brede dateringer baseret på murværkets tegl og opbygning, hvilket ses i faseinddelingen, der som følge heraf ligeledes er opridset med en bred palet.

7.1 Fase 1: tidlige aktiviteter

Den tidligste fase på matriklen er repræsenteret i de ældste lag, hvorfra prøverne til makrofossilanalyse er udtaget, henholdsvis A100113 og A100114. Der blev ikke registreret daterbare fund i lagene, men disse kan efter al sandsynlighed, og ud fra de øvrige gravninger i området, hvorunder middelalderlige kulturlag er registreret og dateret, henføres til højmiddelalderen. En tidligere datering er ikke urealistisk placeringen taget i betragtning, men der er ikke ved nærværende gravning fundet belæg herfor.

De naturvidenskabelige prøver viser et område med menneskelig aktivitet, om end ud fra materialet at dømme ikke af intensiv grad i begyndelsen.

7.2 Fase 2: vandforsyning og bygning, 1600-tallet og fremefter

Næste fase udgøres af trævandrørene samt pumpebrønden, der ud fra den dendrokronologiske analyse kan dateres til de tidlige 1600-talsår, og helt præcist til 1620'erne for et af vandrørernes vedkommende. Vandrøret A507 er afbildet på oversigten over Springvandskompagniledningerne i København anno 1757. Her er pumpebrønden (gruppe 12), og trævandrøret ledende hertil, ikke indtegnet. Hvorvidt der er tale om en forglemmelse, eller om brønden ikke var officielt registreret, er uvist. Vandrøret A507 er med al sandsynlighed samhörørende med pumpebrønden.

Tilsvarende konstruktioner er observeret flere steder i København. I umiddelbar nærhed, i krydset Knabrostræde/Brolæggerstræde, registreredes i 1964 resterne af en lignende brønd med vandretliggende planker omkransende et lodretstående trævandrør og pakket i blåler. Brønden havde, som tilfældet på Nytorv 11-13, pumpevandsledninger, der førte ind i brønden – mindst 3 pumpevandsrør.

På østsiden af Nikolaj Plads tæt på nuværende husrække er ligeledes observeret et lodretstående vandrør i en 0,1,1 x 1,1m plankebygget brønd, og i krydset Landemærket/hjørnet v. Suhmsgade er en 1600-tals brønd i dimensionerne 0,9 x 0,9 m med træpumperør observeret.

Selve brønden blev, i henhold til de skriftlige kilder, sløjfet efter 1882, hvilket forklarer brøndens opfyld af nyere tids grusede karakter.

En gennemgående arkæologisk kontekst, der påtræffedes i forbindelse med gravningen var munkestensmurværk, der flere steder kunne iagttages fra syldstenene og opefter i det stående murværk (se foto). Murværket kunne ikke dateres nærmere end til det ud fra tegltypen daterbare til middelalderen og fremefter. Dog var mørtlen ikke den for middelalderen typiske hvide fedtede kalkmørtel, og dateringen skal formentlig ligge i senmiddelalderen-renæssancen. Som hovedregl kunne der konstateres syldsten under mere eller mindre samtlige stående mure. Uden for de stående murværker blev der flere steder registreret enkeltliggende, løstliggende syldsten. Der fremkom ingen daterbare fund i forbindelse med syldstenene.

7.3 Fase 3: bygning, 1700-tallet og fremefter

Fase 3 repræsenteres af murværket A502 og teglgulvet A50 og overlapper til dels med fase 2. Fasen kan dermed ikke endeligt udskilles, men den er formentlig udelukkende fra 1700-tallet og fremefter. Murværket ses dels som en del af fundamentet direkte på syldstenene (S10022), dels opført på de tidligere munkestensmure.

8 Vurdering

8.1 Bevaringsforhold

Bevaringsgraden af materialet var forholdsvis høj, men udgravningsomstændighederne besværliggjorde registreringen. Det kan ud fra nærværende gravning forventes at gravninger i området kan yde væsentlige bidrag til vores viden om middelalderbyen, i fald de sikkerhedsmæssige faktorer tillader en dybdegående registrering.

8.2 Naturvidenskabelige analyser

Som nævnt inddrogtes Mette Marie Hald fra NNU tidligt i forløbet og vurderede, at de jordlag, der fremkom i forbindelse med piloteringen, af murværket ikke var af interesse.

De relativt få prøver, henholdsvis 1 dendrokronologisk og 2 makrofossilanalyser, er delvist et resultat af de sikkerhedsmæssige omstændigheder ved gravningen, der flere gange afholdt arkæologerne fra at besigtige kældrene.

Vandrørene var med al sandsynlighed en del af samme forsyningsnet og yderligere dendrokronologiske analyser ville formentlig ikke ligge langt fra pumpebrøndens datering. Dog ville det have været ønskværdigt, om det havde været mulighed at udtage flere jordprøver til makrofossilanalyser. Imidlertid ville de manglende genstandsfund, der besværliggjorde dateringer af jordlagene, blot give et indblik i matriklens udnyttelse, men ikke hvornår disse aktiviteter udførtes.

8.3 Kulturhistorie

Som nævnt flere gange blev nærværende tilsyn udført under forholdsvis problematiske forhold, hvor den ansvarlige arkæolog var nødsaget til at sætte egen sikkerhed før arkæologien, hvilket givetvis har indvirket på de arkæologiske resultater. Hvad der fremkom af arkæologiske kontekster i form af vandrør, murværk etc. er alle registreret om end ikke alle lige grundigt med baggrund i sikkerhedsmæssige mangler ved bygherres arbejder. Af samme årsag udtoges der heller ikke tilstrækkeligt med jordprøver til at give et mere indgående kendskab til matriklens historie. Det færdige resultat er således baseret på et forholdsvis lille materiale, der dog har givet et indblik i en matrikels historie fra de tidligste indicier på human aktivitet i middelalderen til levnene fra, hvad der må formodes at have været et stort gårdskompleks med egen brønd fra det tidlige 1600-tal. En gård, hvis videre udvikling sidenhen kan følges i de skriftlige kilder.

9 Referencer

9.1 Litteratur

- Bramsen, Bo et al. 1988. *København før og nu – og aldrig. Bd.3.*
- Fabricius, H. 2006. *Gader og mennesker i middelalderens og renæssancens København.*
- Ramsing, H.U. 1945. *Københavns Ejendomme 1377-1728 IV. Vester Kvarter.*
- Skaarup, B. 1999: *Strandenge og kystlinien i den ældste tid. I: Gautier, H. et al. (ed.)*
1999: Københavns arkæologi. *Historiske meddelelser om København 1999.*

9.2 Arkæologiske rapporter og arkivmateriale

Samtlige rapporter forefindes i Københavns Museums topografiske arkiv:

U.j.nr.1937
KBM650(AA4)
U.j.nr.1989
SB14
AA53
AA88
KBM3753
KBM895
KBM2036
U.j.nr.1964
U.j.nr. Rådhusstræde 2-2a
U.j.nr. Rådhusstræde 2-6
KBM2908
KBM935

9.3 Københavns Museums strategiske dokumenter

- Thomasson, J. 2011. Guidelines for Contextual Documentation. Definitions and typology for contexts, sub groups and groups, principles for contextual grouping of contexts. *Københavns Museum.*
- Field Manual 2010. *Københavns Museum*
- Finds Handbook 2010. *Københavns Museum*
- Projekthåndbog 2009. *Københavns Museum*
- Project Design 2009. Project design for archaeological investigations to be carried out on the Cityring Metro, stage 4 project in Copenhagen. Introductory report on the background knowledge, objectives, organisation and methodology. *Københavns Museum.*
- Rammeavtal, Bilag 1 2009.* Public Procurement nr 2009-070118 Københavns Bymuseum. Arkæologi I forbindelse med Cityringen. Konservering og Naturvidenskab. *Københavns Museum.*
- Report management 2010. Policy, Management and structure regarding reports at Copenhagen Museum. *Københavns Museum.*

9.4 Internet referencer

- KUAS *Vejledning 2010.* Vejledning om gennemførelse af arkæologiske undersøgelser, kapitel 6. Konservering og Naturvidenskab, Antropologiske analyser. Kulturarvsstyrelsens hjemmeside.

9.5 Forkortelser

AA: The Antiquarian and Topographical Archive numbers used before 1988, Museum of Copenhagen

F: Finds objects number, refer to IntraSiS database

Fig: Figure

G: Group identity, refer to IntraSiS database

KBM: Museum of Copenhagen (Københavns Museum) also used as Archive reference numbersto cases from 1988. Museum of Copenhagen

KD: Copenhagen Diplomatatium

MC: The Metro Company (Metroselskabet)

Museum of Copenhagen: KBM

P: Sample analysis identity, refer to IntraSiS database

S: Stratigraphical object identity, refer to IntraSiS database

The National Heritage Agency: KUAS (Kulturarvsstyrelsen)

10 Administrative data

Case number KUAS: 2010-7.24.02

Case number: KBM 3949

County: Københavns Amt

Municipality/City: København

Parish: Københavns Sogn

Street/block: Nytorv 11-13

**Duration field phase: 14/1-11 –
22/9-11**

**Staff: Claes Hadevik, Rikke
Simonsen, Stine Wozniak**

Investigated volume (m³): 162

**Contractor/Client: Scientology
Kirken Danmark**

**Archive material: Samtlige i
rapporten benyttede
arkivmaterialer forefindes på
Københavns Museum**

11 Appendix

11.1 Figurliste

Fig. 1. Udgravningens placering markeret med rød cirkel.....	4
Fig. 2. Den berørte matrikel markeret med skraveret rød.....	6
Fig. 3. Tidligere arkæologiske iagttagelser i området.....	10
Figur 4: Gravning i gården. Foto: Københavns Museum.....	14
Figur 5: Munkesten i det stående murværk. Foto: Københavns Museum.....	16
Figur 6: Pumpebrønden (gruppe 12). Foto: Københavns Museum.....	17
Figur 7: Hvælvingen (A502). Foto: Københavns Museum.....	18
Figur 8: Pumperøret (A103). Foto: Københavns Museum.....	19
Figur 9: Nedgravningen hvorfra prøve 2 blev udtaget. Foto: Københavns Museum.....	20

11.2 Tabelliste

Tabel 1. Tidligere arkæologiske iagttagelser i området.....	11
Tabel 2. Naturvidenskabelige analyser.....	19

11.3 IntraSiS registration parameters

11.3.1 Stratigraphical objects – sub class level

Insert tables from IntraSiS templates.

11.3.2 Finds objects – sub class level

Insert tables from IntraSiS templates.

11.4 Consultant reports

I det følgende præsenteres de naturvidenskabelige rapporter udarbejdet af NNU (Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser) af henholdsvis en dendrokronologisk analyse og en makrofossilanalyse.

11.4.1 Rapport fra NNU, dendroanalyse af trævandrer.

Dendrokronologisk undersøgelse af vandrer opgravet ved Nytov 11-13, København

af
Charlotte Kure Brandstrup

Nytov 11-13

02.03.06 København

Indsendt af Københavns Museum ved Stine Wozniak

Indsenders j.nr. KBM3949

Prøve ID 100111, sample 3

Indsamling af prøver: SW 25-08-2011

Formål: Datering

Undersøgt af Charlotte Kure Brandstrup

NNU j.nr. A9128

15 marts 2012

Publicering

Med mindre andet er aftalt kan resultatet frit anvendes med henvisning til denne rapport. Kontakt evt. laboratoriet for hjælp og yderlige oplysninger (dendro@natmus.dk). Rapporten kan downloades (www.nnu.dk, under *Dendrokronologi, Rapporter*).

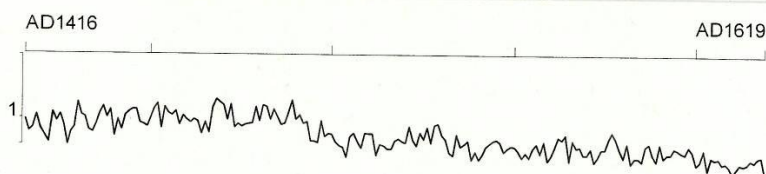
Vandrer

En prøve af fyr (*Pinus Sylvestris*) er undersøgt. Prøven er med splintved og bevaret waldkante. Der er målt 204 årringe, heraf 88 år i splintved. Prøven er dateret til år 1619 og ved visuel kontrol kan det ses at sidste årring er fuldstændig. Det kan derfor bestemmes, at træet er fældet efterår/vinter 1619-1620.

Middelkurven 22180019 er søgt dateret med grundkurver fra Skandinavien. Ud fra *t*-værdien kan det bestemmes, at træet, som prøven stammer fra, formentlig har vokset i det sydvestre Sverige.

Tabel a: absolut datering, *t*-værdier af 22180019 med grundkurver fra Skandinavien

Filenames	-	-	22180019	Grundkurver
-	start	dates	AD1416	
-	dates	end	AD1619	
30530009	AD1127	AD1671	5.47	STOCKHOLM
GOTPINUS	AD1124	AD1987	6.70	GOTLAND PINUS, Sverige
HELPI01	AD1001	AD1861	1.72	HELSENGLAND MK PINUS; Sverige
finpinus	AD974	AD1993	0.46	Finland pine
Uppin0A	AD1031	AD1638	3.75	UPPLAND MK, Sverige
nomk0901	AD1380	AD1667	0.11	Vest-Agder, Norge

Figur 1: Åringsmåling af middelkurve 22180019

Katalog:

22180019.d

Title: A9128 Nytorv 11-13 KBM3949

Raw Ring-width PISY data of 204 years length

Dated AD1416 to AD1619

88 sapwood rings and bark surface

Average ring width 70.39 Sensitivity 0.20

Generelt om dendrokronologiske undersøgelser

Rapporten omfatter alle undersøgte prøver (daterede og udatede). Der gives en summarisk redegørelse, efterfulgt af en kort karakteristik af hver enkelt prøve.

Ved daterede prøver oplyses den periode, som de bevarede årringe dækker, udtrykt ved de kalenderår, hvor den ældste og den yngste bevarede årring er dannet, samt fældningstidspunktet for træet, hvorfra prøven stammer.

Hvis der er bark bevaret på prøven, eller hvis det er muligt, at fastslå om barkringen er bevaret, er det endvidere angivet, om træet er fældet om vinteren eller om sommeren. Barkringen er den sidst dannede årring i træets levetid og ligger umiddelbart under barken. Ved vinterfældning er barkringen færdigdannet, og træet må være fældet uden for vækstsæsonen, dvs. i oktober-april, mens sommerfældning angiver, at barkringen ikke er færdigdannet, og at træet er fældet i vækstsæsonen, maj-september.

Datering?

fældningstidspunkt - anvendelsestidspunkt

En dendrokronologisk dateringsundersøgelse giver oplysning om i hvilke kalenderår de bevarede årringe i træstykkerne er dannet, samt hvornår træet, som de(n) undersøgte prøve(r) stammer fra, blev fældet. Alle undersøgelser viser, at under normale omstændigheder blev træet anvendt kort tid efter fældningen.

Det er f.eks. muligt at sammenligne dendrokronologiske og kulturhistoriske (skriftlige kilder, inskriptioner o.l.) dateringer. En undersøgelse som Hamborg Universitet har udført på knap 200 malerier på paneler af egetræ, hvor kunstneren har signeret og dateret maleriet, viste, at der sjældent er gået mere end 5 år mellem fældningen af træet og fremstillingen af maleriet. Disse resultater understøttes af tilsvarende sammenligninger udført på tømmer fra bygninger i Danmark. Ofte viser det sig, at fældningsår er sammenfaldende med anvendelsesår.

Spørgsmålet om lagring kan også besvares ud fra iagttagelser på de bevarede træstykker. Ved lagring af træ er det vigtigt at få fjernet bark og den yderste bløde del (splinten), som er udsat for insekt- og rådangreb. Findes der derfor bark og intakt splintved på jordgravede stolper o.l., tyder det på, at de ikke har ligget ret længe, før de blev anvendt. Endvidere vil der, som følge af skrumpning under tørringen, uvægerligt opstå radiale sprækker (tøkeridser) i nyfældet træ, hvis det lagres i længere tid. Når træet derefter graves ned, fyldes disse sprækker med jord, hvorved de

bliver let genkendelige, når træet senere undersøges. Mangler de, er det tegn på, at tømmeret er nedgravet i "frisk" tilstand.

En del formforandringer, som først kan være indtruffet efter træets forarbejdning, viser, at tømmeret er bearbejdet i saftfrisk tilstand. F.eks. det rombiske tørkesvind i tværsnittet ved kvarttømmer, som oprindeligt var fremstillet retvinklet. Dette kan ofte iagttages ved tømmer i tagkonstruktioner.

Træ og i særlig grad egetræ lader sig nemmest bearbejde med håndværktøj (økser, kiler mm) i frisk tilstand. Efter flere års udtørring bliver egetræ så hårdt, at der ofte må maskindrevet værktøj til for at skære det igennem. Gennem hele vor forhistorie var kiler, skovøksen, bredbilen, stødøksen og skarøksen tømmerens vigtigste arbejdsredskaber. Værktøjsspor fra disse redskaber viser tydeligt, at træet er bearbejdet kort tid efter fældningen. For fortidens håndværkere har det ikke været et spørgsmål om at bruge vellagret tømmer, man at få træ, som specielt var velegnet til den opgave, de stod over for.

En datering af én enkelt prøve giver ikke en sikker datering af et helt bygningsværk (det være sig kirke, hus, borg, skib o.l.). Der kan være tale om genbrug, reparation etc. Har man derimod mange prøver fra den samme konstruktion, hvor den dendrokronologiske undersøgelse viser, at de har samme fældningstidspunkt, er der stor sandsynlighed for, at træerne er fældet ad hoc og anvendt med det samme. Endvidere er der mulighed for at tage hensyn til eventuelt genbrug af tømmer, reparationer, byggefaser og lignende.

Beregning af fældningstidspunkt

Muligheden for at opnå en præcis angivelse af fældningstidspunktet for egetræ afhænger af, om der er bark eller splintved bevaret på prøverne.

Splintveddet findes lige under barken og omfatter træets sidstannede årringe. Hvis der er bark eller barkkant tilstede, betyder det, at barkringen er bevaret, og fældningstidspunktet kan derfor *angives præcist*. Er kun en del af splintveddet bevaret på prøven, kan fældningstidspunktet *beregnes med stor nøjagtighed*, idet det manglende antal årringe i splintveddet kan beregnes i de fleste tilfælde. Kan overgangen mellem kerne- og splintved konstateres, er det muligt at angive et omtrentligt tidspunkt, hvor fældningstidspunktet vil ligge, selvom intet af splintveddet er bevaret. Endelig kan både splintveddet og en del af kerneveddet mangle. I dette tilfælde er det kun muligt at *angive det tidligst mulige* fældningstidspunkt.

Til beregning af fældningstidspunktet anvendes en "splintstatistik" udarbejdet på grundlag af empiriske undersøgelser.

Der foreligger oversigter for egetræ fra Irland, England, Vesttyskland og Polen. Resultaterne varierer, men generelt gælder det, at jo større egenalder et egetræ har, jo flere årringe findes der i splintveddet, samt at "modne" egetræer (100-200 årige), som har vokset i Irland og England gennemsnitligt indeholder flere årringe (ca. 30) i splintveddet end træer, som har vokset i Vesteuropa (ca. 25), og at antallet af splintårringe aftager jo længere østpå, træerne har vokset (13-19 i Polen).

11.4.2 Rapport fra NNU, makrofossilanalyse

Prøvenr.	Område	Analyseret mængde	NNU journ.nr
1	KBM 3949 Nytorv	100 ml	9128
Herkomst	direkte ovenpå undergrund, ved porten til Nytorv		

Datering**Prøvebeskrivelse:** Sort ler med lidt sand og sten**Observationer under sortering:**

Glas	Taxon	Dansk navn	Del	F/UF	Antal
36927	Kulturbundsplanter (ses i haver, på marker, vejkanter)				
	<i>Chenopodium album</i>	Hvidmelet Gåsefod	frø	UF	100+
	<i>Polygonum aviculare</i>	Vej-pileurt	frø	UF	3
	<i>Hyoscyamus niger</i>	Bulmeurt	frø	UF	1
	<i>Polygonum sp.</i>	Pileurt	frø	UF	1
	Arter brugt i husholdningen				
	<i>Hordeum sativum</i>	Byg	kerne	F	1
	Andre				
	<i>Caryophyllaceae</i>	Nellikefamilie	frø	UF	2

Diskussion og konklusion: Prøven lader til at reflektere den vegetation, som fandtes på dette område ved porten til Nytorv: domineret af ukrudtsplanten Hvidmelet Gåsefod, og med et mindre antal andre arter. Det er alle kulturbundsplanter, som trives i haver, marker, etc. En enkelt forkullet kerne af Byg vidner ligeledes om menneskelig aktivitet på stedet.

Prøvenr.	Område	Analyseret mængde	NNU journ.nr
2	KBM 3949 Nytorv	100 ml	9128

Herkomst lag i nedgravning ved porten til Nytorv**Datering****Prøvebeskrivelse:** Taget som løs jord. Mørk ler med indslag af sand. Fragment af ribben. En del små træstykker. Hasselnøddeskaller**Observationer under sortering:** Fiskeknogler, trækul, insekterester. Både forkullede og uforkullede hasselnødder - fra ildsted?

Glas	Taxon	Dansk navn	Del	F/UF	Antal
	Arter brugt i husholdningen				
36928	<i>Corylus avellana</i>	Hasselnød	skal	F&UF	3 (MNI)
36929	<i>Rubus caesius</i>	Korbær	frø	UF	1
36929	<i>Rubus idaeus</i>	Hindbær	frø	UF	1
	Kulturbundsplanter (ses i haver, på marker, vejkanter)				
36928	<i>Chenopodium album</i>	Hvidmelet Gåsefod	frø	UF	35
36928	<i>Urtica urens</i>	Liden Nælde	frø	UF	30
36928	<i>Thlaspi arvense</i>	Alm. Pengeurt	frø	UF	2
36928	<i>Polygonum aviculare</i>	Vej-pileurt	frø	UF	36
36928	<i>Carduus/Cirsium sp.</i>	Tidse	frø	UF	4

36929 *Stellaria media* Alm. Fuglegræs frø UF 4

Arter, der vokser på sandet, mager bund

36928 *Rumex acetosella* Alm. Rødknæ frø UF 9

36929 *Rumex sp.* Uspec. Skræppe frø UF 3

Vådbundsplanter

36929 *Ranunculus sceleratus* Tiggerranunkel frø UF 1

Andre arter

36928 *Carex sp.* Star frø UF 15

36928 *Persicaria sp.* 3

36929 *Potentilla sp.* Potentil frø UF 5

36929 *Ranunculus sp.* Ranunkel frø UF 5

36929 *cf. Ranunculus sp.* mulig Ranunkel frø UF

Diskussion og konklusion: I prøven findes både rester af planter og knogler som forekommer i husholdningen og plantearter, der fortrinsvist vokser på kulturbund. Med denne sammensætning tyder på at det udgravede lag, som stammer fra en nedgravning, er af udsmidslag af affald fra husholdninger.

11.5 Fotoliste

Foto Id	Foto Name	File Namne	Strat Obj Id	Strat Obj Name	Photographer	Date of Image	Remark	Facing	Type of Motif
100031	C117_131	Kamera17,f131			sw	13.04.2011	Work image		workingshot
100033	C117_177	Kamera17,f177	100029	601	sw	13.05.2011	Sillstones (S100029)	N-W	Context
100034	C117_178	Kamera17,f178.jpg	100029	601	sw	13.05.2011	Sillstones (S100029)	N-W	Context
100035	C117_179	Kamera17,f179	100029	601	sw	13.05.2011	sillstones(S100029)	N-W	Context
100036	C117_191	Kamera17,f191	100009	10 - building	sw	10.06.2011	A10		Context
100037	C117_190	Kamera17,f190	100009	10 - building	sw	10.06.2011	A10		Context
100038	C117_192	Kamera17,f192	100009	10 - building	sw	10.06.2011	A10		Context
100039	C117_193	Kamera17,f193	100009	10 - building	sw	10.06.2011	A10		Context
100040	C117_194	Kamera17,f194	100009	10 - building	sw	10.06.2011	A10		Context
100041	C117_195	Kamera17,f195	100009	10 - building	sw	10.06.2011	A10		Context
100042	C115_381	C115_0381			ch	03.10.2011		S-W	Work image
100043	C115_382	C115_0382			ch	03.10.2011		S-W	Work image
100044	C115_383	C115_0383			ch	03.10.2011			Overview
100045	C115_384	C115_0384			ch	03.10.2011		S-W	Work image
100046	C115_385	C115_0385.jpg			ch	03.10.2011			Context
100047	C115_386	C115_0386			ch	03.10.2011			Context
100048	C115_387	C115_0387			ch	03.10.2011			Context
100049	C115_388	C115_0388			ch	03.10.2011	Træstrukturer		Work image
100050	C115_389	C115_0389			ch	03.10.2011	nedgravning		Context
100051	C115_390	C115_390			ch	03.10.2011	nedgravning		Context

100052	C115_391	C115_0391.jpg			ch	03.10.2011	nedgravning		Context
100053	C115_392	C115_392			ch	03.10.2011			Context
100054	C115_223	DSC_0223	100007	507	ch/rs		A10, S100007	S-W	Context
100054	C115_223	DSC_0223	100009	10 - building	ch/rs		A10, S100007	S-W	Context
100055	C115_224	DSC_0224.JPG	100007	507	ch/rs		A10, S100007	S-W	Context
100055	C115_224	DSC_0224.JPG	100009	10 - building	ch/rs		A10, S100007	S-W	Context
100056	C115_225	DSC_0225	100007	507	ch/rs		A10, S100007	S-W	Context
100056	C115_225	DSC_0225	100009	10 - building	ch/rs		A10, S100007	S-W	Context
100057	C115_226	DSC_0226	100007	507	ch/rs		A10, 100007	S-W	Context
100057	C115_226	DSC_0226	100009	10 - building	ch/rs		A10, 100007	S-W	Context
100058	C115_227	DSC_0227	100007	507	ch/rs		A10, 100007	S-W	Context
100058	C115_227	DSC_0227	100009	10 - building	ch/rs		A10, 100007	S-W	Context
100059	C115_228	DSC_0228.JPG	100007	507	ch/rs		A10, 100007	S-W	Context
100059	C115_228	DSC_0228.JPG	100009	10 - building	ch/rs		A10, 100007	S-W	Context
100060	C115_229	DSC_029	100009	10 - building	ch/rs		A10	S-W	Context
100061	C115_230	DSC_0230.JPG	100009	10 - building	ch/rs		A10	S-W	Context
100062	C115_231	DSC_231	100007	507	ch/rs		S100007	S-E	Work image
100063	C115_232	DSC_0232	100007	507	ch/rs		S100007	S-E	Work image
100064	C115_233	DSC_233			ch/rs		A10's placering	S-E	Overview
100065	C117_007	Kamera17 007			sw	25.08.2011	Baggården	W	Work image
100066	C117_008	Kamera17 008			sw	25.08.2011	baggården	W	Work image
100067	C117_009	Kamer17 009			sw	25.08.2011	baggården	W	Work image
100068	C117_010	Kamera17 010			sw	20.08.2011	baggården	W	Work image
100069	C117_011	Kamera17 011			sw	25.08.2011	baggården	W	Work image
100070	C117_019	Kamera17 019			sw	25.08.2011	løstliggende planker	SW	Context
100071	C117_020	Kamera17 020			sw	20.08.2011	løstliggende planker	E	Context
100072	C117_021	Kamera17 021			sw	25.08.2011	baggården	W	Overview
100073	C117_022	Kamera17 022.jpg			sw	25.08.2011	Baggården	E	Overview
100074	C117_023	Kamera17 023			sw	25.08.2011	murværk	S-E	Context
100075	C117_024	Kamera17 024			sw	25.08.2011	murværk	S-E	Context
100076	C117_026	Kamera17 026	100009	10 - building	sw	25.08.2011	A12	N-E	Overview
100077	C117_027	Kamera17 027			sw	25.08.2011	pilotering		Overview
100078	C117_028	Kamera17 028			sw	25.08.2011	Murværk	S-E	Overview
100079	C117_029	Kamera17 029			sw	25.08.2011	planker o. S100	N-E	Overview
100080	C117_030	Kamera17 030	100011	101	sw	25.08.2011	Støttestolpe til S100	N-E	Overview
100081	C117_031	Kamera17 030	100011	101	sw	25.08.2011	støttestolpe	N-E	Overview
100082	C117_032	Kamera17 032	100	100	sw	25.08.2011	S100	N-E	Context
100084	C117_034	Kamera17 034.jpg			sw	25.08.2011	Murværk	N_W	Overview
100085	C117_033	Kamera17 033	100	100	sw	25.08.2011	S100	N-E	Work image
100086	C117_035	Kamera17 035			sw	25.08.2011	Murværk	E	Overview
100087	C117_036	Kamera17 036			sw	25.08.2011	baggården	E	Work image
100088	C117_037	Kamera17 037	100	100	sw	25.08.2011	S100	N-E	Context
100088	C117_037	Kamera17 037	100012	102	sw	25.08.2011	S100	N-E	Context
100089	C117_038	Kamera17 038			sw	25.08.2011	del af gruppe 12		Context
100090	C117_039	Kamera17 039			sw	25.08.2011	del af gruppe 12		Context
100091	C117_040	Kamera17 040			sw	25.08.2011	del af gruppe 12		Context
100092	C117_041	Kamera17 041	100	100	sw	25.08.2011	S100		Context
100093	C117_042	Kamera17 042	100	100	sw	25.08.2011	Gruppe 12	N-E	Overview
100093	C117_042	Kamera17 042	100012	102	sw	25.08.2011	Gruppe 12	N-E	Overview
100094	C117_043	Kamera17 043.jpg	100	100	sw	25.08.2011	gruppe 12	N-E	Overview
100094	C117_043	Kamera17 043.jpg	100012	102	sw	25.08.2011	gruppe 12	N-E	Overview
100095	C117_044	Kamera17 044	100	100	sw	25.08.2011	S100	N-E	Context
100096	C117_048	Kamera17 048.jpg	100	100	sw	25.08.2011	S100	N-E	Work image
100096	C117_048	Kamera17 048.jpg	100012	102	sw	25.08.2011	S100	N-E	Work image
100096	C117_048	Kamera17 048.jpg	100013	103	sw	25.08.2011	S100	N-E	Work image
100097	C117_049	Kamera17 049	100012	102	sw	25.08.2011	S100012, S100013	N-E	Context

100097	C117_049	Kamera17 049	100013	103	sw	25.08.2011	S100012, S100013	N-E	Context
100098	C117_052	Kamera17 052	100013	103	sw	25.08.2011	S100013	N-E	Context
100099	C117_053	Kamera17 053	100013	103	sw	25.08.2011	S100013	S-W	Context
100100	C117_054	Kamera17 054	100013	103	sw	25.08.2011	S100013	N-E	Context
100100	C117_054	Kamera17 054	100021	105	sw	25.08.2011	S100013	N-E	Context
100101	C117_055	Kamera17 055.jpg	100013	103	sw	25.08.2011	S100013	N-E	Context
100101	C117_055	Kamera17 055.jpg	100021	105	sw	25.08.2011	S100013	N-E	Context
100102	C117_056	Kamera17 056	100013	103	sw	25.08.2011	S100013	N-E	Context
100102	C117_056	Kamera17 056	100021	105	sw	25.08.2011	S100013	N-E	Context
100103	C117_057	Kamera17 057	100012	102	sw	25.08.2011	S100013, S100021, S100012	N-E	Context
100103	C117_057	Kamera17 057	100013	103	sw	25.08.2011	S100013, S100021, S100012	N-E	Context
100103	C117_057	Kamera17 057	100021	105	sw	25.08.2011	S100013, S100021, S100012	N-E	Context
100104	C117_058	Kamera17 058	100027	12 well	sw	25.08.2011	Gruppe 12	N-E	Work image
100105	C117_059	Kamera17 059	100027	12 well	sw	25.08.2011	Gruppe 12	N	Work image
100106	C117_060	Kamera17 060	100013	103	sw	25.08.2011	S100013		Context
100107	C117_061	Kamera17 061.jpg	100013	103	sw	25.08.2011	S100013		Context
100108	C117_062	Kamera17 062	100013	103	sw	25.08.2011	S100013		Find

11.6 Tegningsliste

Foto Id	Foto Name	Strat Obj Id	Stat Obj Name	Subclass	Scale
100024	T1	100006	506	Plan	1:25
100024	T1	100007	507	Plan	1:25
100024	T1	100022	502	Plan	1:25
100025	T2	100001	501	Section	1:10
100025	T2	100003	503	Section	1:10
100025	T2	100004	504	Section	1:10
100025	T2	100022	502	Section	1:10
100026	T3	100	100	Plan	1:50
100026	T3	100011	101	Plan	1:50
100026	T3	100012	102	Plan	1:50
100026	T3	100013	103	Plan	1:50
100026	T3	100021	105	Plan	1:50

11.7 Anlægsliste

Id	Name	Subclass	Main orientation	Borders	Continuous extensions	Length	Width	Excavation Method	Height/depth	Basic Interpretation
5	104	Deposit				0	0	Machine	0	Natural feature
100	100	Timber Structure	NE-SW	Clear		4,25	0,38	Machine	0	Water pipe
100001	501	Deposit		Clear	Undeterminable	0	0	Machine	0,2	Demolition layer
100003	503	Stone/Brick Structure		Clear	Undeterminable	0	0	Machine	-1,4	Stone
100004	504	Deposit		Clear	Undeterminable	0	0	Machine	0,35	Foundation layer
100005	4	Phase				0	0	Machine	-1,79	Boundary ditch
100006	506	Stone/Brick Structure		Clear	Undeterminable	0	0	Machine	0,75	Floor
100007	507	Timber Structure	NE-SW	Clear	NE-SW	0	0	Machine	0	Water pipe
100008	11 watersupply	Group	NE-SW	Clear	NE-SW	0	0	Machine	-1,17	Water supply
100009	10 - building	Group	NE-SW	Diffuse	NW-SE	0	0	Machine	0	Structural opening
100011	101	Timber Structure		Clear		1,15	0,16	Machine	0	Post
100012	102	Timber Structure				1	1	Machine	0	Wall
100013	103	Timber Structure		Clear		2,76	0,24	Machine	0	Water pipe
100015	500	Stone/Brick Structure	E-W	Clear		0	0		0	Sill stone
100018	508	Stone/Brick Structure		Diffuse		1,4	1,9	Spade/Matt ock	0	Floor
100020	509	Deposit				1,4	1,9	Spade/Matt ock	0,03	Activity layer
100021	105	Deposit		Clear		1	1	Machine	0	Demolition layer
100022	502	Stone/Brick Structure		Clear		0	0	Machine	0	Wall
100027	12 well	Group				0	0		0	Well
100029	601	Stone/Brick Structure	E-W	Clear	E-W	0	0	Machine	0	Sill stone
100113		Deposit				0	0		0	Activity layer
100114		Deposit				0	0		0	Dump layer